

Vaka Çalışması

Psikanalitik Oryantasyonlu Psikoterapi Seanslarının Etik Bir DeğerlendirmesiEzginur ÇELİK^{*1} , Yağmur SAKLI-DEMİRBAŞ^{*2} ¹ Yalova Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Psikoloji Bölümü, Yalova, Türkiye² Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, Ankara, Türkiye**Makale Bilgisi****Anahtar kelimeler:**psikanalizin etiği,
psikoterapi,
direnc,
aktarım,
analistin arzusu**Öz**

Etik, bir disiplin olarak öncelikle bireyin “ne yapması gerektiği” sorusuna odaklanmaktadır. Ancak Lacanyen psikanalitik kuramda etik, farklı bir anlam kazanarak, öznenin kendi arzusuna sadakati üzerinden tanımlanmaktadır. Lacan’a göre etik tutum, ahlaki buyruklara değil, “kendi arzusundan vazgeçmemek” ilkesine dayanmaktadır. Bu yaklaşım, etiği dışsal ve normatif bir sistem olmaktan çıkarak öznel hakikate yönelen içsel bir konumlanışa dönüştürmektedir. Arzu, bu bağlamda analiz sürecinde etik yönelimi belirleyen temel bir ilke olarak işlev görmektedir. Bu ilkenin pratikte nasıl şekillendiğini anlamak, Lacanyen etiğin klinik bağlamdaki işleyişini kavramak açısından önemlidir. Bu çalışmada Lacanyen etiğin klinik uygulamalardaki yansımaları, özellikle psikanalitik yönelimli terapilerde yürütülen seanslar çerçevesinde ele alınmıştır. Söz konusu süreçler direnc, aktarım, analistin arzusu ve analist olma arzusu gibi temel psikanalitik kavramlar üzerinden değerlendirilmiş; bu dinamiklerin klinik karşılaşmalarda nasıl ortaya çıkabileceği ve nasıl ele alınabileceği tartışılmıştır. Ayrıca terapistin süpervizyon almasının ve kendi analizinden geçmiş olmasının, analitik konumun sürdürülebilirliğini sağlamadaki belirleyici rolü de ele alınmıştır. Bu bağlamda, psikanalitik pratiğin merkezine etiği yerleştiren bu çalışma, psikanalitik yönelimli seanslarda hem terapistin hem de hastanın üstlendiği iki taraflı etik sorumluluğu vurgulamaktadır.

Abstract**Keywords:**the ethics of
psychoanalysis,
psychotherapy,
resistance,
transference,
the analyst's desire

Ethics, as a discipline, primarily focuses on the question of what an individual ought to do. However, in Lacanian psychoanalytic theory, ethics acquires a distinct meaning, being defined through the subject's fidelity to their own desire. According to Lacan, an ethical stance is grounded not in moral imperatives, but in the principle of “not giving up one's desire.” This approach removes ethics from an external, normative system and transforms it into an internal orientation directed toward subjective truth. In this context, desire functions as a fundamental principle that shapes ethical positioning within the analytic process. Understanding how this principle operates in practice is, therefore, crucial for comprehending the functioning of Lacanian ethics in clinical settings. This study examines the clinical implications of Lacanian ethics, particularly within the framework of psychotherapy sessions conducted in psychoanalytically oriented therapies. These processes are evaluated through key psychoanalytic concepts such as resistance, transference, the analyst's desire and the desire to be an analyst with a discussion of how these dynamics may emerge and be addressed in clinical encounters. Furthermore, the central role of the therapist's undergoing analysis and receiving supervision in maintaining the sustainability of the analytic position is also considered. In this context, by placing ethics at the core of psychoanalytic practice, the study emphasizes the dual ethical responsibility assumed by both the therapist and the patient in psychoanalytically oriented sessions.

*Sorumlu Yazar, Yalova Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Psikoloji Bölümü, Merkez/YALOVA

e-posta: ezginur.celik@yalova.edu.tr

DOI: 10.31682/ayna.1764782

Gönderim Tarihi (Received): 15.08.2025; Kabul Tarihi (Accepted): 22.12.2025

ISSN: 2148-4376

Giriş

Yunanca “kişilik, karakter” anlamına gelen “ethos” sözcüğünden üretilen “etik”, felsefi bir disiplin olarak neyin doğru ya da yanlış sayılabileceği, iyi bir yaşamın nasıl olması gerektiği ve ahlaki davranışların temelinde neyin yattığı üzerine düşünmeyi içermektedir (Tepe ve Bağlı, 2013). Bir disiplin olarak etik; çoğunlukla kurallar, haklar, toplumsal yarar ve adalet gibi ölçütler aracılığıyla bireylerin “ne yapması” gerektiği sorusuna yanıt aramaktadır. Antik Yunan’dan günümüze dek bu kavramlara dair birçok tanım geliştirilmiş olsa da etik konusunda hala ortak bir uzlaşıya varılamamıştır.

En temel etik yaklaşımlardan biri olan Kant’ın deontolojisi, etik davranışları eylemin sonucuna göre değil, niyetine göre değerlendirmektedir. Bu yaklaşıma göre, bir eylemin ahlaki değeri “iyi niyete” (guter Wille) dayanmaktadır; birey, ahlaki yasaya uymayı kendisine ilke edindiğinde ahlaklı davranmış olmaktadır (Kant, 1788/1999). Kant’a göre etik, duyuşal eğilimlerden değil, saf aklın buyruğundan doğmaktadır. Bir eylem, ancak herkes için geçerli olabilecek bir ilkeye dayanıyorsa ahlaki değer taşımaktadır (Kant, 1785/1998). Bu düşünce, Kant’ın “kategorik imperatif” olarak adlandırdığı buyruğun özünü oluşturmaktadır: “*Öyle davran ki, davranışının ilkesi aynı zamanda evrensel bir yasa olabilsin.*” Bu çerçevede ahlak, dışsal sonuçlardan değil, öznenin akıl yoluyla kendi kendine koyduğu yasaya uymasından doğan özerklikten türemektedir. Temel yaklaşımlardan bir diğeri olan Aristoteles’in erdem etiği ise etik yaşamın nihai amacını erdemli, yani mutlu bir hayat sürmek olarak tanımlamaktadır (Aristoteles, 1972/2014). Bu mutluluk, dışsal ödüllerden ziyade, anlamlı ve dengeli bir yaşamın verdiği içsel doyumla ilişkilidir. Aristoteles’e göre etik olmak, bireyin kendi potansiyeline uygun bir yaşam sürmesi ve bu yolla topluma katkı sağlamasıyla mümkündür. Bu anlayışın merkezinde, her varlığın kendi “telos”una, yani doğal ereğine ulaşma eğilimi yer alır. İnsan için bu telos “eudaimonia”dır; çoğu zaman mutluluk olarak çevrilse de “iyi yaşamak” ya da “ruhun erdeme uygun etkinliği” anlamına gelmektedir (Aristoteles, 1972/2014). Etik yaşam, tutkuların bastırılmasıyla değil, “altın orta yol”un (*mesotes*) bulunmasıyla olanaklıdır. Altın orta yol öğretisine göre erdem, aşırılık ve eksiklik uçları arasında aklın belirlediği dengeyi koruyabilme yetisidir. Cesaret, korkaklık ile taşkın cesaret arasında; cömertlik ise cimrilik ile savurganlık arasında konumlanmaktadır. Bu nedenle erdem, doğuştan gelen bir özellik değil, alışkanlıkla kazanılan ve akılla yönlendirilen bir karakter biçimidir (Aristoteles, 1972/2014).

Psikanalitik kuramda etik, evrensel kurallardan ziyade öznenin kendi bilinçdışıyla kurduğu ilişkiye bağlı olarak biçimlenmektedir. Dolayısıyla, etik anlayışı kuramcının yaklaşımına bağlı olarak farklılık göstermektedir. Örneğin Freud’a (1915/1957) göre etik, öznenin bilinçdışıyla yüzleşmesine olanak sağlayacak bir söylem yaratmakla ilgilidir. Terapistin görevi, öznenin bastırılmış arzularına dair içgörü geliştirmesine alan açmaktır (Freud, 1915/1957). Öte yandan, ego psikolojisi kuramcıları etik olanı, hastanın ego

savunmalarını yıkmak yerine onlara işlevsellik kazandırmak ve bu yolla ego uyum kapasitesini artırmakla ilişkilendirmektedir (Freud, 1936; Hartmann, 1939/1958). Nesne ilişkileri kuramcıları için etik, öznenin içsel dünyasında yıkıcı dürtülerin dönüştürülmesini sağlayan duygusal bir ortam yaratmakla ilgilidir. Klein (1946) için etik, suçluluğun onarıcı eyleme dönüşmesiyle; Winnicott (1965) için ise terapistin “yeterince iyi” bir çevre sağlayarak öznenin bütünlüğünü yeniden kurmasına izin vermesiyle mümkündür.

Bir diğer psikanalist kuramcı olan Lacan, Freud’un çalışmalarına odaklanarak geliştirdiği etik anlayışını Yedinci Semineri’nde ele alır. Bu seminerde Lacan, psikanalitik etiğin geleneksel felsefi etik yaklaşımlardan köklü bir kopuş içerdiğini savunmaktadır (Lacan, 1959-1960/1997). Ona göre psikanalitik etik, toplumsal fayda, mutluluk ya da uyum gibi hedeflerden ziyade, öznenin kendi arzusunun sadık kalıp kalmadığı ile ilgilidir (Lacan, 1959-1960/1997). Lacan’a göre etik olan, öznenin arzusu karşısındaki konumunu üstlenmesidir: “Etik olan şey, arzudan ödün vermemektir” (*Ne pas céder sur son désir*; Lacan, 1959-1960/1997). Bu bağlamda psikanaliz, bireyin bilinçdışı tarafından düzenlenen çatışmalarla yüzleşmesine, kendi eksikliğiyle karşı karşıya gelmesine ve arzusunu keşfetmesine zemin hazırlamaktadır.

Lacan’ın bu yaklaşımı, özellikle haz ilkesine dayanan hedonist etik anlayışlardan ve uyumlu bir özne yaratmayı hedefleyen Aristotelesçi erdem etiğinden ayrılmaktadır. Ayrıca, niyeti bilinçli özneye atfeden Kantçı etik anlayışına da mesafelenmektedir; çünkü Lacan’a (1959-1960/1997) göre bilinçdışının varlığı, eylemin ardındaki “niyet” kavramını problemli hale getirmektedir. Psikanalizin amacı, uyumlu veya mutlu bir özne yaratmak değil, öznenin kendi arzusunun dair hakikate (*truth*) yaklaşmasını sağlamaktır.

Bu bağlamda, Lacan’ın etik anlayışının merkezinde konumlanan “arzu (*désir*)” kavramının açıklığa kavuşturmak önem kazanmaktadır. Lacanyen psikanalizde arzu, basitçe bir nesneye yönelme ya da bir eksikliği giderme hali değildir. Lacan’a göre arzu, ihtiyaç (*besoin*) ile talep (*demande*) arasındaki farktan doğan yapısal bir artıktır (*reste*; Lacan, 1966/2006). İhtiyaç, biyolojik temelli bir eksiklik ve bedensel düzeyde giderilebilmektedir. Ancak bu ihtiyaçların karşılanması, öznenin Büyük Başka’ya¹ (*Autre*) yönelmesini zorunlu kılmaktadır. İhtiyaç, dil yoluyla ifade edildiğinde talep haline gelmektedir; böylece artık yalnızca fiziksel gereksinimleri değil, aynı zamanda sevgi, tanınma ve onay gibi simgesel beklentileri de içermektedir. Arzu ise tam bu noktada, ihtiyaç karşılandıktan sonra talepten geriye kalan ve hiçbir zaman tamamen doyurulamayacak bir eksik olarak ortaya çıkmaktadır (Lacan, 1966/2006). Bu eksiklik, öznenin dil içinde kurulduğu Simgesel düzenle (*le Symbolique*) ilişkilidir. Özne, dili kullanarak taleplerini ifade ederken anlamı ancak bu düzenin sınırları

¹ Lacan’ın (1958/2006) “Büyük Başka” (*Autre*) kavramı, öznenin arzularını ve taleplerini yönelttiği, dilin ve simgesel düzenin temsilcisi olan yapıyı ifade etmektedir. Bu yapı, öznenin arzularının anlam kazandığı ve söylemin düzenlendiği yerdir. Erken dönemde bu işlevi genellikle anne (ilk Büyük Başka) üstlenmektedir.

içinde üretebilmektedir; her ifade, talebin bir bölümünü dile getirirken bir bölümünü dışarıda bırakmaktadır. Böylece arzu, dilin yapısal olarak eksik bıraktığı yerde doğarak özneyi bu eksiklik etrafında döndüren bir hareket hâline getirmektedir (Lacan, 1966/2006).

Arzunun belirli bir nesnesi yoktur; çünkü doğası gereği eksiklikle yapılandırılmıştır. Arzu, doyumdan çok, doyumun sürekli ertelenmesiyle tanımlanmaktadır. Öznenin elde ettiği hiçbir nesne bu eksikliği telafi edemez; çünkü arzu, hiçbir zaman tamamen karşılanamayacak olan kayıp nesneye, yani *objet petit a*'ya yönelmiştir (Evans, 1996). Bu nesne, Lacan'a (1966/2006) göre arzunun nedensel ögesidir: arzu edilen değil, arzunun yapısal eksikliğini temsil eden şeydir.

Lacan'a (1966/2006) göre özne; dil, yasa ve kültürel anlam ilişkilerinden oluşan Simgesel düzene girmeden önce, anneye yaşadığı bütünlük durumuna duyduğu nostaljik özlemle hareket etmektedir. Bu ilksel birlik hali, dilin ve yasanın temsili olan Baba'nın-Adı (*le Nom-du-Père*) aracılığıyla bölünmeye uğramaktadır. Bu bölünme, öznenin dile girmesiyle başlamaktadır ve özneyi hem kendi arzusu hem de Büyük Başka'nın arzusu ile karşı karşıya getirmektedir. Bu karşılaşma, arzunun sürekliliğini ve nevrotik özne için kayıp nesneye (*das Ding*) yönelik bitmek bilmeyen bir arayışı doğurmaktadır (Lacan, 1966/2006). Kayıp nesne, annenin bedeniyle yaşanan o ilksel haz anının kaybına işaret etmektedir (Freud, 1895/1950). Bu kayıp, öznenin Simgesel düzene yani dilin içine girmesiyle kalıcı hale gelmektedir.

Lacanyen etik, ilksel haz deneyiminin yitirilişiyle yüzleşmeyi ve bu kaybın öznenin arzusunu nasıl yapılandırıldığını tanımayı temel almaktadır. Psikanalitik süreç, semptomların ortadan kaldırılmasından ziyade, onların nedenlerini ve işlevlerini çalışmaya öncelik tanıyarak bu oluşumların öznenin arzusu ile ilişkisine odaklanmaktadır. Bununla birlikte, psikanaliz aynı zamanda, öznenin kendi arzusunu tanımasına ve bu arzunun kökeninde yer alan eksiklikle karşılaşmasına olanak sağlayan bir keşif süreci olarak tanımlanmaktadır. Psikanaliz, öznenin arzularını dile getirmesine ve böylece öznel hakikatiyle temas kurmasına zemin hazırlamaktadır (Fink, 1997). Bu çerçevede analistin sorumluluğu, özneyi normatif bir uyuma ya da mutluluğa yönlendirmek değil, onun kendi arzusunun izini sürebileceği bir söylemsel konuma yerleşmesini sağlamaktır.

Lacanyen bağlamda arzu tartışılırken “jouissance” kavramının da dikkate alınması, psikanalizin etiğini anlamak açısından büyük önem taşımaktadır. Jouissance, basit bir zevk deneyimi değil; zevk içinde acı, acı içinde zevk alma biçimde tanımlanabilecek karmaşık bir yaşantıdır. Lacan, bu kavramı açıklarken Freud'un (1920/2016) “Haz İlkesinin Ötesinde” adlı metnini temel almaktadır. Freud (1920/2016), öznenin yalnızca haz arayışında olmadığını; aynı zamanda bilinçdışı düzeyde acı verici tekrarları da sürdürdüğünü belirtmektedir. Bu bağlamda, arzu haz ilkesine göre işleyiş gösterirken; jouissance haz ilkesinin ihlalidir ve motor gücünü ölüm dürtüsünden almaktadır (Lacan, 1959-1960/1997). Jouissance, arzunun

eksikliğe dayalı yapısının ötesine geçerek özneyi bedensel düzeyde aşırı bir doyuma, yani fazlalığa yönlendirmektedir (Lacan, 1959–1960/1997). Bu aşırılık, öznenin kendi varlığını tehdit edebilecek kadar yıkıcı bir boyut taşımaktadır (Lacan, 1959-1960/1997). Dolayısıyla, jouissance’ın fazlası, etik bir soruyu beraberinde getirmektedir; çünkü özne, bilinçdışı düzeyde onu arzusundan uzaklaştıracak aşırı bir doyuma kapılarak kendi varlığını tehlikeye atmaktadır. Psikanalizin etiği açısından bu noktada analiste önemli bir görev düşmektedir: Analist, analiz sürecinde öznenin aşırı jouissance’ını fark etmesine ve bunun sınırlandırılmasına olanak tanıyacak müdahalelerde bulunmalıdır. Böylece analiz, öznenin aşırı jouissance’a teslim olmasını engelleyerek onun kendi arzusunu keşfetmesini ve bu arzu etrafında yeni bir konum almasını mümkün kılmaktadır.

Öznenin arzusunun etik bağlamda ele alınması, yalnızca teorik bir ilke olarak kalmaz; aynı zamanda analiz sürecinde benimsenmesi gereken bir tutumu da ifade etmektedir. Lacanyen etik, öznenin aşırı jouissance’ını kesintiye uğratarak onu kendi arzusuyla yüzleşmeye davet etmektedir. Bu etik yönelim, psikanalizin yalnızca semptom çözümlemeye değil, öznel hakikate yaklaşmaya hizmet etmesi gerektiği ilkesine dayanmaktadır. Bu çerçevede aktarım, direnç ve analistin arzusu gibi analitik sürecin bileşenleri de Lacanyen etiğin uygulama alanını belirleyen temel kavramlar olarak ortaya çıkmaktadır.

Makalenin ilerleyen bölümlerinde direnç, aktarım, analistin arzusu ve analist olma arzusu gibi kavramlar; yürütülen psikanalitik psikoterapi seanslarından elde edilen bilgiler ve örnek diyaloglar aracılığıyla psikanalitik etik çerçevesinde tartışılacaktır².

Direnç

Hastanın Direnci

Lacan’ın psikanalitik etik anlayışı analizanın arzusu karşısındaki tutumunu belirleyen bir yapıya sahiptir (Fink, 1997). Lacan’a (1966/2006) göre psikanalizin temel amacı, öznenin kendi arzusuna yaklaşmasını ve bu arzunun öznel hakikatini keşfetmesini sağlamaktır. Ancak bu süreç, özne açısından her zaman doğrudan ve engelsiz bir ilerleme değildir. Lacan’ın “bilmemeyi isteme” (*le refus de savoir*) olarak tanımladığı bilinçdışı bir savunma mekanizması, öznenin hakikatiyle yüzleşmesini zorlaştırmaktadır. Bilinçdışı yapı, arzunun dilin alanında temsil ediliş biçimiyle bölünmüş bir özne yaratmaktadır. Bu bölünmüşlük öznenin tamamlanmamış ve eksik olduğunu özneye gösterdiğinden özne için çoğunlukla rahatsız edici bir deneyimdir. Bu sebeple, özne bu bölünmüşlikle karşılaşmamak için savunmalar geliştirmektedir. Bu savunmalar analiz sürecinde direnç olarak ortaya çıkmaktadır.

² Görüşmeleri gerçekleştiren terapist (birinci yazar), tüm seansları klinik psikoloji lisansüstü eğitimi kapsamında yürütmüş ve her bir seans süpervizyon altında gerçekleştirmiştir.

Klasik Freudyen anlayışta savunma mekanizması olarak kavramsallaştırılan direnç, Lacan'da öznenin arzuyla yüzleşmeye karşı gösterdiği dilsel ve yapısal bir tepki olup arzunun ortaya koyduğu eksikliği kabullenmekten kaçındığı ve bu nedenle etik sorumluluğunu askıya aldığı anları temsil etmektedir (Lacan, 1966/2006). Hastanın direnci özellikle aktarım bağlamında belirginleşmektedir; çünkü özne, analisti Büyük Başka'nın yerinde konumlandırarak arzunun, yasağın ve bilgi talebinin iç içe geçtiği simgesel bir ilişki ağı kurmaktadır (Fink, 1997). Bu bağlamda, Lacanyen analizde direnç, semptomun çözümünü doğrudan engelleyen bir unsurdan ziyade, öznenin arzusuna giden yolu dolaylı biçimde görünür kılan bir işarettir. Direncin ortaya çıktığı noktalar, sıklıkla arzunun dile geldiği veya dile gelmeye ve öznenin hakikatine yaklaştığı anlarla çakışmaktadır. Bu nedenle Lacan'ın etik anlayışı bağlamında direnç, yalnızca bilinçdışı bir savunma mekanizması değil, aynı zamanda öznenin hakikatiyle yüzleşmekten kaçınmak adına benimsediği ve etik sorun oluşturan bir konumdur. Bu açıdan analiz, yalnızca semptomları hafifletmeye ya da ortadan kaldırmaya yönelik bir süreç değildir; aynı zamanda öznenin kendi arzusuyla yüzleşebileceği ve arzusunu üstlenip özne konuma yerleşerek etik bir duruş benimseyeceği süreçtir.

Vaka Örneği: A. Bey. Süpervizyon sürecinde A. Bey ile gerçekleştirilen, ön görüşme niteliğindeki tek seans; Lacanyen anlamda direnç ile psikanalitik etik arasındaki ilişkinin somut bir örneğini sunmaktadır. Seans boyunca A. Bey, öfkesini eşinin *“takıntılı”* davranışlarına ve israfına bağlamış; bu davranışları karşısında *“kim olsa”* öfkeleneneceğini ifade etmiştir. Bu noktada, A. Bey'in kendisini bu durum karşısında nesne pozisyonunda tuttuğu; diğer bir deyişle özne konumundan konuşmak yerine Başka'nın (eşinin) eylemleri karşısında edilgen bir biçimde konumlandığı ve bu pozisyondan aşırı jouissance aldığı dikkat çekmiştir. Jouissance fazlalığının, özneyi arzudan uzaklaştırdığı bilindiğinden (Lacan, 1964/1998) ön görüşmede A. Bey'e özne konumunu destekleyen ve kendi arzusu etrafında konuşmaya teşvik edici nitelikte sorular yöneltilmiştir. Bunlar arasında *“bu hangi noktada sizi rahatsız ediyor”*, *“takıntılı biri ne demek sizin için”*, *“bir şeyin defalarca kez yapılıyor olması sizi rahatsız ediyor”*, *“eşinizin davranışlarından örnek veriyorsunuz eşinizin israf yapması sizi neden öfkeliyor”*, *“siz illa size bir şey yaptırdığını düşündünüz”* gibi sorular yer almaktadır. Bu sorularla, A. Bey'in söyleminde kendisini nesne olarak konumlandırışını aşarak öznel bir söylem üretmesi amaçlanmıştır.

Ek olarak A. Bey seans sırasında daha önce gittiği bir psikiyatristin eşinin davranışları için *“bu takıntı ve bu takıntı rahatsızlık”* dediğinden bahsetmiştir. Bu noktada terapist tarafından *“yani siz aslında psikiyatriste kendiniz için gidiyorsunuz ama eşinizi anlatıyorsunuz”* ve *“konuşmalarınızda genellikle eşinizi veya onun problemlerini anlatıyor gibisiniz kendinizle alakalı çok da bir şey anlatmıyor söylemiyor gibisiniz”* şeklinde müdahalelerde bulunulmuştur. Bu ifadeler aracılığıyla özne pozisyonuna dikkat çekilerek aşırı

jouissance'a sınır getirilmiş ve öznenin kendi arzusuna dair konuşabileceği bir alan açılmaya çalışılmıştır.

Seansın sonlarına doğru A. Bey, babası hakkında konuşmaya başlamıştır. Babasının parasını eve erzak almak yerine içki için harcadığını, bu nedenle başkalarından yardım istemek zorunda kaldığını belirtmiş ve ardından gülerken şu cümleyi kurmuştur: *“bunda da babamdan kaynaklı nedenlerden dolayı oldu, o zaman ben gene suçlu değilim.”* Burada *“gene”* ifadesi dikkat çekicidir; hastanın *“değilleme”* ile getirdiği suçluluk meselesi, hastanın eşiyle ilgili olan durumlarda kendini bilinçdışı bir yerde suçladığına işaret ediyor olabilmektedir. Ayrıca, seansın başka hiçbir yerinde gülmeyen A. Bey'in bu noktada gülmesi, bu suçluluğu bastırmaya yönelik bir hareket, yani direnç anı olarak yorumlanabilmektedir. Freud (1905/1960), seans sırasında özellikle ciddi ya da rahatsız edici bir konu açıldığında hastanın gülmesinin bir direnç belirtisi olabileceğini; gülmenin, bastırılanın geri dönüşüne karşı bir savunma biçimi olarak işlediğini belirtmektedir. Freud'a (1923/1961) göre savunma, benliğin bastırılan içeriğe karşı geliştirdiği dinamik bir mekanizmadır; direnç ise bu savunmanın analitik süreçteki görünür biçimidir. Benzer şekilde Lacan (1954-1955/1988), analizdeki gülmenin, öznenin kendi sözleriyle yüzleştiği ve beklenmedik bir anlam kayması yaşadığı anda ortaya çıkan direncin dışavurumu olarak ele almaktadır. Lacan'a (1954-1955/1988) göre analizdeki direnç, ego kaynaklı bir savunma değil, dilin yapısal işleyişinden doğan bir sapmadır; özne, arzusunun belirttiği noktada söylemini değiştirerek ya da kesintiye uğratarak kendini korumaktadır. Dolayısıyla gülme, özellikle aktarımın yoğunlaştığı ya da öznenin yerleşik kimliklerinin ötesine geçtiği anlarda, anlamın çözüldüğü ve arzusunun belirttiği bir işaret olarak görülmektedir.

Terapist, A. Bey'in bu söylemi ve gülmesi üzerine seansı bu noktada durdurmuştur çünkü suçluluk kelimesinin sıcak bir nokta olduğunu yani yoğun bir duygunun seans içerisinde ortaya çıktığını düşünmüştür. Ortaya çıkan bu *“yoğunluk”* ifadesinin, A. Bey'in söylemindeki bilinçdışı bir hakikate işaret edebiliyor olacağı düşünülmüştür. Lacanyen kuramda seansın bu tür yoğunluk anlarında kesilmesi; arzu üretimini sürdürmek, hastanın merakını canlı tutmak ve aktarımı yapılandırmak amacıyla kullanılan bir tekniktir (Fink, 2007). Ancak diğer yandan, direncin belirginleştiği böyle bir anda seansı durdurmak, A. Bey'in arzusuna dair işlenebilir bir gösterenin yüzeyde kalma olasılığını da gündeme getirmektedir. A. Bey ile tek bir seans yürütüldüğünden, bu olasılığın gerçekten gerçekleşip gerçekleşmediği belirsiz kalmıştır.

Bu bağlamda ön görüşmelerde kesme müdahalesinin etik olup olmadığı Lacanyen bağlamda tartışmaya açık bir konu olarak değerlendirilebilmektedir. Lacan (1964/1998), kesmenin öznenin söylemine bağlı olarak yapılması gerektiğini ve anlamı yoğunlaştıran bir müdahale işlevi taşıdığını belirtir. Fink (1997) de buna paralel biçimde, kesmenin ancak söylemin belirli bir noktasında yapılması gerektiğini aksi takdirde aktarım ilişkisini zedeleyebileceğini vurgulamaktadır. Ön görüşmenin terapötik ilişkinin henüz kurulmaya

başlandığı bir evre olduğu düşünüldüğünde, bu aşamada yapılan bir durdurmanın riskli bir müdahale oluşturabileceği söylenebilmektedir. Bu bilgiler ışığında, kesme müdahalesi bazı koşullara göre yapıldığında etik ve işlevsel bir müdahale olabilirken; ön görüşme gibi öznenin yapısının henüz tam olarak belirlenmediği ve terapötik ilişkinin henüz güçlü bir şekilde kurulmadığı bir bağlamda uygulandığında terapötik çerçevenin kurulmasını sekteye uğratabilecek bir müdahale olabilmektedir. Bu nedenle, terapistin tam da o noktada neden seansı durdurduğu, bu müdahalenin ardındaki arzusunun ne olduğu ve analist pozisyonunun nasıl korunduğu gibi sorular hem terapistin kendi analizinde hem de süpervizyon bağlamında çalışılması gereken önemli meseleler olarak değerlendirilmelidir. Bu bağlamda, direnç oluşturan diğer taraftan da bahsetmek ve terapistin direncini ele almak da etik bir sorumluluk oluşturmaktadır. Terapistin direnci, bir sonraki bölümde detaylıca ele alınacaktır.

Terapistin Direnci: Karşı Aktarım

Direncin yalnızca hastaya özgü bir olgu olmadığı, terapistin kendi bilinçdışı süreçlerinin de analitik alanda direnç üretme potansiyeline sahip olduğu unutulmamalıdır. Analitik süreçte üzerinde durulmayan konuların ve/veya zorlukların analistin direnciyle ilişkili olduğu savunulmaktadır (Saklı-Demirbaş ve Uçar-Özsoy, 2023).

Freud (1910) ilk yazılarında, karşı aktarımı analitik sürecin önünde bir engel olarak tanımlamış ve analistin mümkün olduğunca nötr kalması gerektiğini savunmuştur. Bu dönemde analist, hastanın aktarımlarının yansıyacağı “beyaz bir perde” gibi düşünülmüş; analistin kişisel dinamiklerinin sürece karışmaması etik bir zorunluluk olarak görülmüştür. Ancak özellikle post-Freudyen yaklaşımları benimseyen sonraki psikanalistler; karşı aktarımı yalnızca bir engel değil, aynı zamanda analistin kendi duygusal tepkilerini analiz ederek süreci derinleştirmesine olanak tanıyan potansiyel bir araç olarak ele almıştır (Heimann, 1950). Bu bakış açısı, karşı aktarımın analitik çerçevede düzenli olarak gözden geçirilmesini ve klinik içgörüyü dönüştürülmesini mümkün kılmıştır.

Lacan ise bu tartışmayı farklı bir düzleme taşımıştır. Lacan’a (1954–1955/1988) göre direnç; analizanın bilinçdışı süreçlerinden değil, analistin söylem içindeki konumundan doğmaktadır. Analist, kendi arzusunu yeterince analiz etmediğinde ya da analizanın söylemine kendi anlamını dayattığında, öznenin bilinçdışı söylemi kesintiye uğramakta; böylece direncin kaynağı haline gelmektedir. Bu nedenle Lacan (1954–1955/1988) “*Analizdeki direnç analistin direncidir.*” diyerek etik sorumluluğu analistin konumlanışına taşımaktadır. Direncin üstesinden gelmenin yolu, hastayı yönlendirmek değil; analistin kendi arzusu, bilgisi ve anlam verme eğilimiyle özdeşleştiği noktaları fark ederek analitik alanı açık tutmasıdır.

Lacan’a göre (1964/1998), analistin bildiği varsayılan özne (*sujet supposé savoir*) ya da arzu eden özne pozisyonunu işgal etmemesi gerektiğini vurgulanmaktadır. İyi bir aktarım

ilişkisi için analizanın, analisti bildiği varsayılan özne konumuna koyması gerekse de analistin bu pozisyonu benimsemesi onu yargılayıcı ve eğitici bir role sokmaktadır (Baltacı ve diğerleri, 2023). Bunun yerine analist, hastanın bilinçdışı süreçlerinin açığa çıkabilmesi için müdahaleci olmayan ve yön göstermeyen bir tutum benimsemelidir. Analist, hastanın arzusu karşısında hemen tepki vermek ya da onu bir yöne yönlendirmek yerine, onun kendi arzusu üzerinde düşünmesine olanak tanıyan bir boşluk yaratmalıdır. Lacan, karşı aktarımı bu bağlamda, analistin kendi arzusu tarafından yönlendirilmesi ve böylece analitik alanın bozulması riski olarak değerlendirmektedir. Bu nedenle analistin kendi arzusu ile olan ilişkisini analiz etmesi, etik bir zorunluluk haline gelmektedir (Fink, 1997). Diğer bir deyişle, analistin kendi analiz sürecine gitmesi ve yürüttüğü seansların süpervizyonunu alması etik bir sorumluluk olarak değerlendirilebilmektedir.

Karşı aktarım, öznenin arzusu ile analistin pozisyonu arasındaki ilişkiyi bozduğu ölçüde, aktarımın çözümünü engelleyebilmektedir. Lacan (1966/2006), analistin karşı aktarımsal duygularının analiz süreci üzerindeki etkilerini tümüyle reddetmez; ancak bu duyguların doğrudan terapötik müdahale biçimine dönüşmesini etik açıdan sorunlu bulmaktadır. Lacan'ın analistin arzusu kavramı, karşı aktarımda olduğu gibi analistin bilinçdışı dürtülerini değil; simgesel düzeyde konumlanmış, nesnesiz ve "saflaştırılmış" bir arzuyu işaret etmektedir (Fink, 1997). Bu saf arzu, herhangi bir belirli hedefe (örn. iyileştirme, semptom ortadan kaldırma ve yardım etme) yönelmiş değildir. Bunun yerine, öznenin analiz sürecine devam etmesini mümkün kılan bir konumlanışla ilgilidir. Analistin arzusu ve analist olma arzusu bir sonraki bölümde detaylı ele alınacaktır.

Vaka Örneği: C. Hanım. Bu kuramsal çerçevede doğrultusunda, C. Hanım ile sürdürülen seansta gözlemlenen bir durum karşı aktarım açısından dikkat çekicidir. Seans sırasında C. Hanım cinselliği çağrıştıran birçok gösteren kullanmıştır: *"küçük şeylerin büyümesi"*, *"içine titremek"*, *"alta çekilmek"*, *"yatağa bırakmak"* ve *"girmek"*. Seans sırasında bu gösterenlerin hastaya ne ifade ettiği sorularak analitik bir çalışma yürütülmüş; hastanın kendi çağrışımlarını üretmesi desteklenmiştir. Bu müdahale, hastanın söylemine kulak veren ve çağrışımı teşvik eden yönüyle etik bir yaklaşım olarak değerlendirilebilmektedir.

Öte yandan *"bu tür kelimeler kullanıyorsunuz bunlar cinselliği çağrıştırıyor gibi siz ne dersiniz"* gibi ifadelerle bu gösterenlerin daha doğrudan ele alınmaması, terapistin bilinçli ya da bilinçdışı bir tercihi olarak süreci etkilemiş olabilmektedir. Bu durum, terapistin kendisine şu soruları sormasını gerekli kılmaktadır: *"Bu müdahaleyi tercih etmeme nedeni neydi?"*, *"Bu tutum yalnızca söz konusu seansa özgü bir durum muydu, yoksa terapistin genel olarak bu tür temaları ele almaktan kaçınma eğilimi mi söz konusu?"*, *"Seansa özel hangi dinamikler böyle bir eğilimi tetiklemiş olabilir?"* Bu tür sorular, terapistin kendi analizinde ya da süpervizyon sürecinde ele alması gereken kritik noktalardır.

Aktarım

Aktarım, klasik psikanalizde öznenin erken dönem ilişkisel yaşantılarını ve bu ilişkilerle bağlantılı bilinçdışı arzularını analist figürüne yöneltmesi olarak tanımlanmaktadır (Freud, 1912). Freud, bu sürecin sadece geçmişin tekrarından ibaret olmadığını, aynı zamanda bilinçdışının bilince taşınması için gerekli bir koşul olduğunu ifade etmektedir ve aktarımı, tedavi sürecini mümkün kılan bir faktör olarak değerlendirmektedir.

Lacan, Freudyen aktarım kavrayışını sürdürmekle birlikte; aktarımın, arzu ve bilgi ile alakalı olduğunu ve dil aracılığıyla bir anlam kazandığını söylemektedir (Girgin Kardeş, 2021). Lacan’a (1964/1998) göre analizde aktarılan esas şey, yalnızca geçmişin izleri değil, öznenin arzusunun kendisidir. Bu nedenle aktarım, arzunun kurulduğu yapısal çerçevenin analiz sırasında yeniden üretildiği bir düzlemdir. Analistin işlevi bu bağlamda bir bilgi taşıyıcısı ya da rehber olmak değil, öznenin arzusu ile Büyük Başka’nın arzusunun kesişiminde konumlanan bir “boş yer” işlevi görmektir. Zira öznenin analiste yönelik sözleri, aslında Büyük Başka’ya hitaben söylenmiş sözlerdir. Bu nedenle analistin temel görevi, aktarımı çözümlemek ya da bastırmak değil; aktarımı, arzunun ortaya çıkması için açık tutmak ve öznenin bu alandaki hareketini desteklemektir (Fink, 1997). Lacan da aktarımın hemen ele alınmaması gerektiğini; aktarımın ortaya çıktığı zamanın, durumun, konunun ve bağlamın önemli olduğunu ve bunların gösterenler aracılığıyla çalışılması gerektiğini savunmaktadır (Özcan, 2023). Böylece aktarım yalnızca geçmişin yeniden sahnelenmesi değil; aynı zamanda öznenin kendi arzusunu keşfedebileceği etik bir zemin haline gelmektedir. Bu kuramsal çerçeve, aşağıda C. Hanım örneği üzerinden somutlaştırılacaktır.

Vaka Örneği: C. Hanım. C. Hanım, üniversite öğrencisi olan genç bir kadındır ve ilgili üniversitenin psikolojik destek birimine “*terapi isteği*” gerekçesiyle başvurmuştur. Seans sırasında, C. Hanım’ın önceki terapi süreçlerine dair olumsuz deneyimlerine sıklıkla atıfta bulunduğu şu ifadelerle gözlemlenmiştir: “*yani ben çok fazla psikologla falan da görüştim öncesinde ... beni anlıyorlarmış gibi hissedemiyorum.... ben hani gerçekten bir sorunum olduğunu göstermek istiyorum çünkü gerçekten etkileniyorum ondan ama sanki onlar için böyle o kadar da önemli değilmişim gibi falan hissediyorum*”. Ek olarak C. Hanım seansta terapistle yönelik olarak sorununu “*anlatamamış olma*” ve “*tedavi edecek yardımcı olacak kişinin görünüşü önemseme*” gibi ifadeleri de olmuştur. Bu noktada C Hanım’a “*benim sizi nasıl görmemi istiyorsunuz*” sorusu yöneltilmiş ve C. Hanım “*şöyle bir sorunumun olduğunu görmenizi istiyorum... gerçekten ben zorlanıyorum yaşamakta ve bir sorunumun olduğunu görerek yardım edebilmeniz adına istiyorum*” şeklinde yanıt vermiştir. Ayrıca hasta kendisinin söylediklerini “*anlatamadığı*” noktada terapistin de onu “*anlamadığını*” varsaymıştır.

C. Hanım'ın söylemleri, hastanın daha önceki terapi süreçlerinde ilişkilerinde duyulmamış, önemsenmemiş ve görünmez hissettiğini; bu duygulanımı şu anki terapist ile kurduğu ilişkiye de taşıma eğiliminde olabileceğini göstermektedir. Bu noktada aktarım, öznenin terapist tarafından tanınma ve duyulma arzusunun ifadesi haline geldiğine işaret ediyor olabilmektir. Benzer şekilde terapist tarafından yapılan “*benim sizi nasıl görmemi istiyorsunuz*” ve “*karşı tarafın sizi nasıl gördüğü önemli sanırım*” gibi yansıtıcı müdahaleler de seansta öznenin bu arzularına yönelik çalışıldığını düşündürmektedir. Bu müdahaleler sonrasında C. Hanım, seansın ilerleyen bölümlerinde daha önce doğrudan ifade etmediği isteklerini söze dökmeye başlamıştır. Özellikle, “*bir yere ait olma*” ve “*sorunlarına yanıt bulma*” yönündeki isteklerinden bahsetmesi bu sürecin ürünüdür. Terapistin bu isteklere yanıt olarak “*ait olmak dediniz*” ve “*bir cevap arıyorsunuz anladığım kadarıyla*” şeklindeki ifadeleri, Lacanyen çerçevede terapistin etik pozisyonunu sürdürdüğüne bir örnek olarak yorumlanabilmektedir. Bu müdahaleler, öznenin söylemini açmaya yönelik olup yönlendirici ya da çözüm sunucu bir konumdan uzak durmaktadır. Öte yandan terapistin “*anladığım kadarıyla*” ifadesi, onun hastanın arzusunun çalışmaya yönelik arzusundan kaynaklanmış olabileceği düşünülmüş; bu noktada terapistin etik pozisyonunda kalıp kalmadığı sorgulanabilir hale gelmiştir (detaylı tartışma için bkz. Analistin Arzusu mu Analist Olma Arzusu mu?). Yine de terapistin öznel veya toplumsal söylemden doğan bir yorum yapmadan veya bir soru sormadan C. Hanım'ın söylemini çalışmaya yönelmesi, Lacan'ın işaret ettiği psikanalizin etiğinin bir örneği olarak okunabilmektedir.

Terapistin aktarım dinamiklerine karşı duyarlılığı, hastanın kendini ifade edebilmesi ve arzusunun keşfetmesi açısından kritik önemdedir. Lacanyen etik açısından terapist, kendi öznel süreçlerini askıya almalı ve hastanın bilinçdışı süreçlerinin açığa çıkmasına olanak tanımalıdır (Fink, 1997). Terapistin öznel süreçlerinin hastanın sürecini etkilememesi ise terapistin kendi süreçlerini çalışarak sağlanabilmektedir. Bu etik pozisyon, terapistin ne yönlendirici ne de yargılayıcı olduğu; tersine, öznenin kendi arzusuna kulak verebildiği bir alan yaratmaktadır.

C. Hanım ile yürütülen seansta terapistin hastanın söylemine kulak vererek geliştirdiği müdahale, aktarımın erken evresinde arzuya alan açan ve hastanın öznelliğine öncelik veren etik bir tutum olarak yorumlanabilmektedir. Bu yaklaşım, aktarımın doğal akışını kesintiye uğratmadan, hastanın bilinçdışı arzularının dile gelmesine olanak sağladığını ve psikanalizin hastanın özneleşme amacına hizmet ettiğini düşündürmektedir. Sonuç olarak aktarım süreci ve psikanalizin etik çerçevesi, analistin hastanın bilinçdışı arzularını dikkatle takip etmesi ve bu arzuların açığa çıkmasına olanak verecek bir tutum sergilemesiyle mümkün olmaktadır.

Analistin Arzusu mu Analist Olma Arzusu mu?

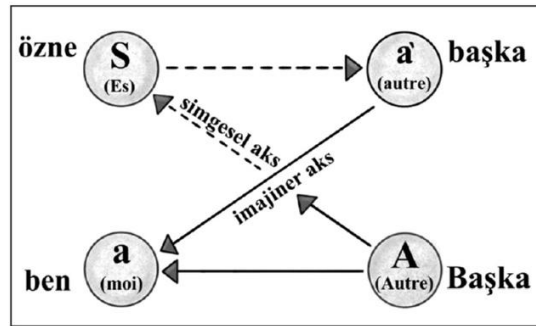
Fink'e (2022) göre analistin arzusu, analistin yönlendirici olmadan süreci sürdürebilmesini sağlayan "ince bir çizgi" üzerinde kuruludur. Bu çizgi, analistin hastaya herhangi bir öneri ya da teşvik sunmaksızın onun kendi arzusu doğrultusunda çalışmasına imkân tanıyacak bir pozisyonda durmasını gerektirmektedir. Lacan'a göre analist, kendi arzusunu askıya almalı ve hastanın bilinçdışı sürecinin işleyebileceği bir alan oluşturmalıdır. Bu pozisyon, analistin seans sonunda "*haftaya görüşürüz*" demesi gibi küçük ama etkili jestlerde somutlaşabilmektedir. Bu tür ifadeler, terapötik müdahaleden çok, arzu pozisyonunun ifadesi olarak işlev görür (Fink, 2022). Analist, analizanla çalışmayı arzulamaktadır.

Lacan'a (1964/1998) göre analiz sürecini sürdüren şey, analistin arzusudur. Bu arzu, sessizce ama tutarlı biçimde sürdürüldüğünde analiz ilerleyebilmektedir. Bu nedenle Lacanyen etik, analistin sabit bir arzu pozisyonunda kalmasını ve bu pozisyonun sınırlarının korunmasını gerektirmektedir. Aksi halde Lacan'ın uyardığı gibi analistin arzusu ile analist olma arzusu birbirine karışarak analistin konumunu zedelemektedir (Lacan, 1964/1998).

Yürütülen seanslardan ön görüşme niteliğinde olanların birinde, ilk görüşmenin ardından hastaya ikinci bir ön görüşme yapılması süpervizör ve terapist tarafından kararlaştırılmış ve hasta ile ortak bir gün ve saat belirlenmiştir. Ancak hasta, bu seansa gelmemiş ve seans saatinden yaklaşık bir saat önce arayarak görüşmeyi ertelemek istediğini bildirmiştir. Bu durumda terapist, hastayla yeniden bir tarih ve saat belirleyerek onunla çalışma arzusunu dolaylı olarak ifade etmiştir. Analitik süreç, hastanın talep aracılığıyla açığa çıkan arzusuyla başlarken Lacan'ın (1964/1998) da belirttiği üzere analistin arzusu sürecin etik sınırlarını belirleyen temel unsurlardan biridir. Bu bağlamda hastaya tekrar randevu verilmesi ve seans saatinin birlikte belirlenmesi, analistin bu etik konumda kaldığını göstermektedir. Ancak hasta seansları devamlı olarak aksatacak şekilde iptaller ve ertelemeler yapıyorsa burada analistin arzusu yeni bir randevu oluşturmaktan önce hastanın bu tekrarını aktarım bağlamında ele almak olmalıdır. Çünkü etik olan, hastaya uyum sağlamak veya onu memnun etmek değil; onu arzu yönünde çalışmaya teşvik etmektir.

Bu noktada analistin bu etik konumunu sürdürebilmesi, analistin arzusu ile analist olma arzusunu birbirinden ayırt edebilmesine bağlıdır. Analistin arzusu, hastanın kendi arzusunu keşfetmesine ve bu arzusunun izini sürebilmesine olanak tanıdığı ölçüde etik olarak değerlendirilmektedir. Buna karşın, analistin analist olma arzusu (örn. terapötik başarı, onaylanma ya da etkin olma gibi öznel ve egoya dair hedeflere yönelmiş kişisel motivasyonlar) süreci etkileyerek hastanın özneleşmesini engelleyebilmektedir. Lacan, bu farkı kavramsallaştırmak üzere geliştirdiği L Şeması aracılığıyla, analizdeki öznel konumları ve bu konumların arzu üzerindeki etkilerini açıklamaya çalışmıştır (Fink, 1995).

Lacan, L Şeması'nı (*le Schéma L*) 1955 yılında yayımlanan "The Function and Field of Speech and Language in Psychoanalysis" adlı metninde tanıtmıştır (Lacan, 1966/2006). Bu şema, öznenin diğerleriyle olan ilişkisini, imgesel ve simgesel düzenler bağlamında açıklamak amacıyla geliştirilmiş dört temel noktadan oluşan yapısal bir çerçevedir. Şekil 1'den de takip edilebileceği üzere, şemada yer alan bu noktalar şunlardır: S (özne / *sujet*), a (benlik / *moi*), A (Büyük Başka / *Autre*) ve a' (küçük Başka / *autre*).

Şekil 1.

L Şeması (*le Schéma L*)

Şemada bulunan iki akstan (eksen) biri olan a - a' aksı, öznenin imgesel düzeydeki özdeşleşmeleriyle ve ayna evresiyle³ ilişkilendirilmektedir. Bu imgesel özdeşleşmeler, benliğin temellerini oluştururken öznenin kendine yabancılaşmasını da beraberinde getirmektedir (Leader, 2000). Ayrıca ayna evresi; özdeşleşme, kıskançlık, rekabet gibi sosyal ve duygusal ilişkilerin geliştiği temel bir dönemdir. Şemada a' noktasından a noktasına uzanan ok, bu özdeşleşmeleri ve egonun gelişimindeki dışsal nesneye olan bağımlılığı göstermektedir. Diğer bir aks olan A – S aksı, öznenin simgesel düzende, yani dil ve kültür yapısı içinde var olabilmesi için Büyük Başka'yla kurduğu ilişkiyi temsil etmektedir. Ancak bu simgesel ilişki, imgesel aks ile sık sık engellenmektedir; çünkü ego sebebiyle oluşan dil bariyeri, A'dan S'ye doğrudan bir mesaj gitmesini engellemektedir (Lacan, 1966/2006, akt. Saklı-Demirbaş, 2023).

L Şeması, özne ile Büyük Başka arasındaki iletişimin, iki ego arasındaki imgesel ilişki sebebiyle sekteye uğradığını göstermektedir (Lacan, 1954-1955/1988). Bu durumu destekler nitelikte Freud da aktarım sırasında ortaya çıkan direncin, hastanın imgeselinde terapistle dair bir görüntü oluşmasından kaynaklandığını ifade etmektedir (Leader, 2000). Analizde özne, kendini "a" biçiminde, yani ego düzeyinde görmektedir ve analiste bu ego düzeyinden

³ Ayna evresi, bebeğin 6-18 aylıkken deneyimlediği bir dönemdir (Lacan, 1966/2006). Bu dönemde bebek aynada (yansıtıcı bir düzey) kendi imgesini tanımaya başlamakta; bu imgeyle özdeşleşmektedir. O zamana kadar kendi bedenini dağınık bir biçimde deneyimleyen bebek, aynadaki imgesinde kendini ilk kez bir bütün olarak görmektedir. Bu imgenin kendisine ait olduğunu ancak Başka'nın (genellikle ilk Büyük Başka olan anne) bakışı ve onayıyla anlamaktadır (örn. annenin bebeğine "Bu senin elin." demesi). Böylece aynadaki imgeyle özdeşleşme aracılığıyla benlik (ego) oluşmaktadır. Ancak, bu özdeşleşme yabancılaşmayı da beraberinde getirmektedir çünkü bebek "ben" dediği şeyi aslında kendi dışında bir imgeye dayanarak kurmuştur. Bu nedenle benlik, öznenin kendine değil, dışsal ve yabancı bir temsile bağlanması üzerine inşa etmektedir (Lacan, 1966/2006).

seslenmektedir. Analist, bu çağrışı kendi egosundan karşıladığı ölçüde aynı imgesel alana çekilme riski taşımaktadır. Bu düzlemde kurulan iletişim, bilinç düzeyinde gerçekleşmekte; aktarım bu duyguların baskın olduğu imgesel özdeşleşmeyi içermektedir. Böylesi bir imgesel özdeşleşme, hem özne hem analist açısından direnci besleyen bir zemin oluşturmaktadır. Ancak A–S aksında, yani simgesel ekseninde, Büyük Başka'ya atfedilen gösterenler ortaya çıkmaktadır; böylece öznenin Büyük Başka ile olan ilişkisi ele alınabilmektedir. Diğer bir deyişle aktarım, öznenin kendisinden bir şey beklendiğini düşündüğü konuma koyduğu kişiye seslenişinde ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla analistin görevi bu imgesel aktarım ilişkisini dönüştürmek, öznenin söylemini Büyük Başka'ya yöneltebileceği bir alana taşımaktır.

Analiz sürecinde analist, Büyük Başka (A) konumunu temsil etmeli; yani özneye anlamı, dili ve arzuyu çerçeveleyen Başka'yı sunmalıdır. Ancak bu konumu tam olarak dolduramaz; böylece öznenin kendi arzusunu keşfetmesi için alan açmaktadır (Fink, 1995). Analistin bu konumda kalması, öznenin arzusuyla ve bilinçdışı süreçleriyle temasını koruyabilmesini sağlamaktadır (Leader, 2000). Kalan bu boşlukta özne, kendi bölünmüşlüğüne fark etmektedir.

Öte yandan analist olma arzusu, ego düzenine yani imgesel özdeşleşmeye sapsak anlamına gelmektedir. Bu durumda analist, a' konumuna yerleşmektedir ve analiz süreci özdeşleşme ve yanılsamalarla tıkanmaktadır. Bu nedenle analist, süreç boyunca kendine şu soruyu sormalıdır: “*Analist olarak şu an nasıl bir pozisyondayım? Öznenin analizine mi, yoksa kendi arzumun tatminine mi hizmet ediyorum?*” (Fink, 2022; Lacan, 1954-1955/1988).

Vaka Örneği: İ. Hanım. L Şeması'nın klinik uygulamasına dair bir örnek olarak, İ. Hanım ile gerçekleştirilen seans ele alınabilmektedir. Genç yetişkin bir kadın olan İ. Hanım, ilgili üniversitenin psikolojik destek birimine “*depresyon/duygudurum bozukluğu*” gerekçesiyle başvurmuştur. Seansın başında, daha önce de bu birimde başka bir terapist ile görüştüğünü ve bu süreçte beklentilerinin karşılanmadığını belirtmiştir. Özellikle önceki terapistin “*konuşmaması*”, “*yol göstermemesi*” ve “*çözüm üretmemesi*” gibi yaklaşımlarından rahatsız olduğunu dile getirmiş; bu durumun kendisini “*anlaşılmamış*” hissettirdiğini vurgulamıştır.

İ. Hanım, terapiyi “*şefkat barındıran*” ve “*bir başkasına yardım edilen*” bir süreç olarak tanımlamış; bir terapistin onun sorunlarına “*çözüm bulması gerektiği*”, “*tüm sorunlara tüm psikolojik sorunlara hakim olması gerektiğini*” ve “*yardımcı olacak şeyin de ne olduğunu tahmin etmesi gerektiğini*” ifade etmiştir. Bu söylem, terapisti hem bilgi ve otorite sahibi bir figür olarak konumlandığını hem de bu figür aracılığıyla bir talepte bulunduğunu göstermektedir. Bu durum, Lacan'ın L Şeması bağlamında iki aksa birden işaret etmektedir: bir yandan hastanın, kendisini pasif ve ihtiyaçlarının karşılanmasını bekleyen bir konumda tutarak terapistle olan ilişkisini imgesel aksta kurarken öte yandan bilgiyi, çözümü ve anlamı

terapistte atfederek simgesel aksta Büyük Başka'ya da hitap etmektedir. Ancak terapist, bu çağrıya doğrudan cevap vermemiş, hastanın beklentilerini tatmin eden pozisyona yerleşmemiştir. Aksine, soruları aracılığıyla (örn. “*terapi insanlara yardım etmeli dediniz ne yapmalı terapi*”, “*psikanaliz nasıl bir şey sizin için nasıl bir terapi*”, “*ne oluyor böyle susan biri karşınızda oturduğu zaman*” ve “*ne demesini isterdiniz karşıdaki kişinin*”) hastanın talebinin bilinçdışındaki dayanağını ortaya çıkaracak bir alan oluşturmuştur. Böylece terapist, Lacan'ın (1964/1998) analist söylemi olarak adlandırdığı etik konumda kalmayı tercih etmiş, gösteren (*le signifiant*) çalışarak özneyi kendi arzusu doğrultusunda konuşmaya teşvik etmiştir. Bu tutum, L Şeması'nda A–S aksı olarak adlandırılan simgesel aksta, öznenin Büyük Başka ile olan ilişkisinin çalışılabilmesini mümkün kıldığına işaret etmektedir.

Vaka Örneği: A. Bey. A. Bey, genç yetişkin evli bir erkek olup ilgili üniversitenin psikolojik destek birimine “*öfke problemleri*” gerekçesiyle başvurmuştur. A. Bey evlendikten sonra öfkesini “*kontrol edemez*” olduğunu, “*küçücük*” şeylerde bile sinirlendiğini, “*yapmaması gereken şeyler*” yaptığını, “*söylememesi gereken şeyler*” söylediğini ifade etmiştir. Bu sorunlar üzerine eşiyle birlikte de düşündüklerini ve eşinin de “*problemleri*” olduğunu ve “*takıntılı*” davranışlar sergilediğini belirtmiştir.

Seans sırasında A. Bey, terapisti küçük başka konumuna yerleştirerek onun kendisinden bir şey talep ettiğini varsayan söylemlerde bulunmuştur. Örneğin, A. Bey'in “*şu anda sizin sormak istediğiniz veya öğrenmek istediğiniz ya da söylemem gereken veya benim atladığım bir şey varsa hemen söyleyebilirim*” demesi, terapisti talep eden konumuna yerleştirerek kendisini terapistin talebini tatmin edecek kişi olarak konumlandırmasına işaret etmektedir. Terapistin “*siz burada ne anlatmak isterseniz onu anlatabilirsiniz*” şeklindeki yanıtları ise bildiği varsayılan özne konumuna oturmaktan kaçınma ve analist pozisyonunu sürdürme çabasına işaret etmektedir. Bu tutumun, hastanın kendi meselelerini ve arzusunu gündeme getirmesine olanak tanıyarak A. Bey'in bu öfke problemlerini konuşmasına yol açtığı düşünülmüştür. Söylemin kurulmasında yönlendirici olmaktan kaçınılarak bu tercihin hastaya bırakılmasının, hastanın özne pozisyonuna geçmesine ve kendi arzusunu keşfetmesine imkân tanıdığı düşünülmüştür.

Terapistin Etik Yükümlülükleri: Süpervizyon ve Kendi Analizi

Yukarıda sunulan örneklerde görüldüğü üzere, aktarım, analistin arzusu ve direnç gibi unsurlar her seansta farklı biçimlerde ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda, terapistin hem seans sırasında hem de seanslar arasında yerine getirmesi gereken çeşitli etik sorumlulukları bulunmaktadır. Seans sırasında terapistin kendi yoğun duygularını fark edebilmesi, dikkatini yeniden seansa yönlendirmesi, sessizliği bölmemesi, aşırı jouissance'ı kesmesi, aktarımı işleyebilmesi ve direnç noktalarına duyarlılık göstermesi; bu sorumluluklara örnek olarak

verilebilmektedir. Seanslar dışında ise, terapistin süpervizyon alması ve/veya kendi analiz sürecine başlaması, en temel etik yükümlülükler arasındadır.

Lacanyen bağlamda süpervizyon almak, analistin etik bir konum almasının vazgeçilmez bir parçasıdır. Analistin kendi arzusunun hastanın arzusuna dair yürütülen analiz sürecine müdahale etmemesi, etik sorumluluğun temelini oluşturmaktadır (Lacan, 1959-1960/1997). Lacan’a (1966/2006) göre analist, her şeyi bilen bir özne konumundan ziyade, bilgide bir eksiklik temsil eden bir konumda kalmalıdır. Çünkü hasta arzusunun tümüyle doyuma ulaştığı ve kendisine ilişkin bilginin tamamlandığı varsayılan bir analiz sürecinde, kendi arzusunun doğasına yönelik merakını sürdürememektedir (Can ve diğerleri, 2022). Eksikliği temsil eden bir konumda kalmak, analistin öznenin bilinçdışını sahici bir şekilde dinleyebilmesini ve onunla karşılaşabilmesini mümkün kılmaktadır.

Psikanaliz, öznenin ve öznellikten ayrı bir yapı olarak düşünülemeyeceğinden her terapist kendi “öznel tarzını” sürece yansıtmaktadır (Aktaş ve diğerleri, 2024). Süpervizyon ise terapistin, kendi aktarım ve karşı aktarım süreçlerini tanımasına, bilinçdışının analize etkilerini fark etmesine ve kendi arzusu ile analiz sürecini ayırtabilmesine olanak sağlamaktadır. Fink’e (2007) göre, süpervizyon yalnızca mesleki bir gelişim alanı değil, aynı zamanda terapistin etik pozisyonunu korumasına destek olan bir süreçtir. Bu bağlamda, Lacanyen psikanalizde süpervizyon almak yalnızca profesyonel bir yükümlülük değil, aynı zamanda terapist olmanın etik koşullarından biridir.

Benzer biçimde analistin kendi analizine gitmesi veya analiz sürecine devam etmesi de Lacanyen kuramda etik bir konumlanış olarak değerlendirilmektedir. Lacan’a (1959-1960/1997) göre, bir analistin analist olabilmesinin temel koşulu, teorik bilgi birikiminden ya da teknik ustalıktan önce, kendi bilinçdışıyla yüzleşmiş olması ve bu süreci bizzat deneyimlemesidir. Kendi analizinden geçmemiş bir analistin kendi arzusunun, tedavi sürecine sızması kaçınılmazdır. Örneğin, analistin sessizliği bozduğu anlar, çoğunlukla kendi eksikliğiyle yüzleşemediği ya da hastanın sessizliğine tahammül edemediği noktalarda ortaya çıkmaktadır (Heimann, 1950). Bu müdahaleler, analistin kendi analiz sürecinde ele alınmadıkça diğer analiz süreçlerinde de yinelenmeye devam etmektedir. Bu nedenle, Lacanyen psikanalizde analistin kendi analizine gitmesi, yalnızca kişisel gelişimle ilgili değil, analist konumunun etik temellerinin inşası açısından zorunludur (Leader ve Groves, 2014). Analist bu süreçte kendi semptomlarını, söylemlerini, bunların ardındaki bilinçdışı yapılanmaları ve Büyük Başka ile kurduğu ilişki biçimlerini fark etmeye başlamaktadır. Böylece, kendi arzusunun analiz sürecini yönlendirmesini en aza indirme çabası içinde etik konumunu korumaktadır.

Sonuç

Psikanalitik süreçte aktarım, direnç, karşı aktarım, analistin arzusu ve analist olma arzusu gibi dinamikler her seansta özgün biçimlerde ortaya çıkmaktadır. Lacan'a (1964/1998) göre arzu, öznenin simgesel düzende karşılaştığı eksiklikle bağlantılıdır ve asla doğrudan temsil edilemez; bu nedenle arzuya yaklaşma sürecinde çoğu zaman dirençle karşılaşmaktadır. Direnç, öznenin arzusunun sınırına yaklaştığı anlarda belirlemektedir ve bu anlar terapötik açıdan dönüştürücü bir potansiyel taşımaktadır (Lacan, 1964/1998). Analistin bu noktalarda etik bir konum alarak müdahalede bulunması, gerekirse sessizliği sürdürmesi ya da aşırı jouissance'ı kesmesi; arzuya alan açmak açısından belirleyicidir (Fink, 2007). Arzu, hastanın söylemi içinde dolaylı yollarla belirlemektedir ve ancak dirençle birlikte çalışıldığında analiz için dönüştürücü bir rol oynayabilmektedir (Lacan, 1964/1998). Terapistin süpervizyon alması ve kendi analizini sürdürmesi ise yalnızca kişisel gelişimle ilgili değil mesleki açıdan etik bir zorunluluktur (Lacan, 1959-1960/1997); çünkü psikanaliz, öznenin kendi arzusu ile karşılaşmasını mümkün kılmayı amaçlamaktadır ve bu karşılaşma da ancak etik bir çerçevede ve dikkatli bir klinik tutumla gerçekleşebilmektedir.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı:

Birinci araştırmacı, çalışmaya %60 oranında; ikinci yazar %40 oranında katkı sağlamıştır.

Çıkar Çatışması Beyanı:

Çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Finansal Destek Beyanı:

Bu çalışma için finansal destek alınmamıştır.

Etik Kurul Onayı:

Vaka çalışması makaleleri için etik kurul onayı gerekmemektedir. Araştırmada yer alan hastalardan gerekli bilgilendirilmiş onam alınmıştır.

Kaynakça

- Aktaş, D., Kartal, F. ve Gençöz, F. (2024). The issues with psychoanalytic supervision in clinical psychology: Evaluations, criticisms, and recommendations. *AYNA Klinik Psikoloji Dergisi*, 11(1), 28-51. <https://doi.org/10.31682/ayna.1379718>
- Aristoteles. (2014). *Nikomakhos'a etik* (Z. Özcan, Çev.). Sentez Yayıncılık. (1972)
- Baltacı, S., Gençöz, T. ve Sarı Demir, S. (2023). Tanı bir damgalama mı yoksa meşrulaştırma mı? Tıbbileştirme söylemi ve Lacanyen psikanalitik teori kapsamında bir tartışma. *AYNA Klinik Psikoloji Dergisi*, 10(3), 413-427. <https://doi.org/10.31682/ayna.1351575>
- Can, D., Uçar-Özsoy, S. ve Gençöz, F. (2022). Lacanyen psikanalizde eyleme dökme: Bir vaka örneği. *AYNA Klinik Psikoloji Dergisi*, 9(1), 259-278. <https://doi.org/10.31682/ayna.932020>
- Evans, D. (1996). *An introductory dictionary of Lacanian psychoanalysis* (1. Basım). Routledge.
- Fink, B. (1995). *The Lacanian subject: Between language and jouissance* (1. Basım). Princeton University Press.
- Fink, B. (1997). *A clinical introduction to Lacanian psychoanalysis: Theory and technique* (1. Basım). Harvard University Press.
- Fink, B. (2007). *Fundamentals of psychoanalytic technique: A Lacanian approach for practitioners* (1. Basım). W. W. Norton & Company.
- Fink, B. (2022). *Fundamentals of psychoanalytic technique* (2. Basım). W. W. Norton & Company.
- Freud, A. (1936). *The ego and the mechanisms of defence* (1. Basım). Hogarth Press.
- Freud, S. (1910). The future prospects of psychoanalytic therapy. İçinde J. Strachey (Ed. ve Çev.), *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud* (ss. 139–151). Hogarth Press.
- Freud, S. (1912). The dynamics of transference. İçinde J. Strachey (Ed. ve Çev.), *The standard edition of the complete psychological work of Sigmund Freud, volume 12* (ss. 97–108). Hogarth Press.
- Freud, S. (1950). Project for a scientific psychology. İçinde J. Strachey (Ed. ve Çev.), *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud, volume 1* (ss. 283–397). Hogarth Press. (1895)
- Freud, S. (1957). The unconscious. İçinde J. Strachey (Ed. ve Çev.), *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud, volume 14* (ss. 159–215). Hogarth Press. (1915)
- Freud, S. (1960). *Jokes and their relation to the unconscious* (J. Strachey, Çev.). W. W. Norton. (1905)
- Freud, S. (1961). The ego and the id. İçinde J. Strachey (Ed.), *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud, volume 19* (ss. 12–66). London: Hogarth Press. (1923)
- Freud, S. (2016). *Haz ilkesinin ötesinde - Ben ve id* (Çev. A. Babaoğlu). Metis Yayınları. (1920)
- Girgin Kardeş, F. (2021). Transferans, arzu ve bildiği varsayılan özne: Transferansa Lacancı perspektiften bir bakış. *Türkiye Bütüncül Psikoterapi Dergisi*, 4(7), 49-54.
- Hartmann, H. (1958). *Ego psychology and the problem of adaptation* (D. Rapaport, Çev.) International Universities Press. (1939)
- Heimann, P. (1950). On countertransference. *International Journal of Psychoanalysis*, 31, 81–84.
- Kant, I. (1998). *Groundwork of the metaphysics of morals* (M. J. Gregor, Çev.). Cambridge University Press. (1785).
- Kant, I. (1999). *Pratik aklın eleştirisi* (İ. Kuçuradi, Çev.) Türkiye Felsefe Kurumu. (1788)
- Klein, M. (1946). Notes on some schizoid mechanisms. *International Journal of Psychoanalysis*, 27, 99–110.

- Lacan, J. (1988). *The seminar of Jacques Lacan, Book II: The ego in Freud's theory and in the technique of psychoanalysis* (S. Tomaselli, Çev.). Norton & Company. (1954–1955)
- Lacan, J. (1997). *The ethics of psychoanalysis: The seminar of Jacques Lacan, Book VII* (S. Tomaselli, Çev.). Norton & Company. (1959–1960)
- Lacan, J. (1998). *The four fundamental concepts of psychoanalysis* (A. Sheridan, Çev.). Norton & Company. (1964)
- Lacan, J. (2006). *Écrits: The first complete edition in English* (B. Fink, Çev.). W. W. Norton & Company. (1966).
- Leader, D. (2000). The schema. İçinde L. B. Burgoyne (Ed.), *Drawing the soul schemas and models in psychoanalysis* (ss.172-189). Routledge.
- Leader, D. ve Groves, J. (2014). *Introducing Lacan: A graphic guide* (1. Basım). Icon Books.
- Özcan, E. (2023). Ayna evresi, L ve R şemaları. İçinde T. Gençöz (Ed.), *Freud'dan Lacan'a vaka incelemeleri ve psikanalitik değerlendirmeler: Cilt 3* (ss. 235-306). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Saklı-Demirbaş, Y. (2023). Dora vakası. İçinde T. Gençöz (Ed.), *Freud'dan Lacan'a Vaka incelemeleri ve psikanalitik değerlendirmeler: Cilt 1* (2. Basım, ss. 67-120). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Saklı-Demirbaş, Y. ve Uçar-Özsoy, S. (2023). Öz-analizin miladı: Irma'nın enjeksiyonu rüyası. İçinde T. Gençöz (Ed.), *Freud'dan Lacan'a vaka incelemeleri ve psikanalitik değerlendirmeler: Cilt 3* (ss. 29-76). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Tepe, H. ve Bağlı, M. T. (2013). *Etik: Kuram ve uygulama* (1. Basım). Pegem Akademi.
- Winnicott, D. W. (1965). *The maturational processes and the facilitating environment: Studies in the theory of emotional development* (1. Basım). Hogarth Press.

An Ethical Evaluation of Psychoanalytically Oriented Psychotherapy Sessions

Summary

Ethics traditionally concerns the question of what can be considered right or wrong (Tepe & Bağlı, 2013). For Lacan (1959–1960/1997), however, the ethical stance in psychoanalysis lies in the subject's assumption of their position in relation to their desire. In Lacanian theory, desire emerges as a structural remainder, produced by the gap between need and demand (Lacan, 1966/2006). Psychoanalysis provides a discursive space in which the subject can articulate their desire and thus encounter their subjective truth (Fink, 1997). Within this framework, the analyst's task is to situate the subject in a position from which they can pursue their desire.

While desire operates according to the pleasure principle, *jouissance* transgresses it, drawing its drive from the death drive (Lacan, 1959–1960/1997). The surplus of *jouissance* raises an inherently ethical question. From the standpoint of the ethics of psychoanalysis, the analyst's role involves facilitating the subject's recognition of excessive *jouissance* and intervening in ways that may place limits on it.

In this article, the concepts such as transference, the analyst's desire, the desire to be an analyst, and resistance were examined within the Lacanian ethical framework, using information and sample dialogues obtained from psychoanalytic psychotherapy sessions conducted by the first author, a therapist in training within a university's clinical psychology master's program, working under regular supervision.

For Lacan, what is ultimately transferred in analysis is the subject's own desire (Lacan, 1964/1998). The analyst's function is to occupy an empty place at the intersection of the subject's desire and the desire of the Big Other. For instance, in one session, Ms. C.'s statement—*"I want you to see that I have a problem so that you can help me"*—reflects a long-standing feeling of being unheard or unseen, now replayed in the therapeutic relationship. The therapist's reflective interventions (e.g., *"how would you like me to see you," "it seems important how others see you"*) opened space for desire and prioritized the patient's subjectivity, embodying an ethical analytic position.

Lacan (1964/1998) maintains that what sustains analysis is the analyst's desire, silently but consistently upheld. The analyst maintains a stable "desire position" and guards its boundaries. Otherwise, the analyst's desire may become conflated with the "desire to be an analyst," undermining their position. In one session, Ms. İ. expressed expectations that a therapist should *"find solutions," "know all psychological problems,"* and *"guess what would be helpful."* Such statements positioned the therapist as a figure of authority and knowledge, while also constituting a demand. By asking questions (e.g., *"you said therapy should help how*

should it help,” “*what is psychoanalysis for you*”), the therapist remained within the analytic discourse and encouraged the subject to speak from her desire.

Lacan’s notion of “not wanting to know” refers to an unconscious defensive mechanism that resists confronting the truth. Resistance, in this sense, is not merely defensive but an ethically charged position aimed at avoiding subjective truth. In another case, Mr. A. maintained an object position from which he derived excessive jouissance. The therapist posed questions (e.g., “*at what point does this disturb you*”, “*what does it mean to be obsessive for you*”) designed to shift him toward a subject position and stimulate a subjective discourse.

Analytic difficulties or blind spots are often linked to the analyst’s own resistance (Saklı-Demirbaş & Uçar-Özsoy, 2023), forming the basis of Lacan’s view of countertransference as a mode of resistance. In one session, Ms. C. used signifiers with sexual connotations (e.g., “*small things growing,*” “*trembling inside*”). These were explored by asking what such expressions evoked for her, thus maintaining an ethical analytic process. However, framing them too cautiously (e.g., “*these words seem to suggest sexuality what do you think*”) may have limited the depth of exploration, indicating a point for further work in the therapist’s own analysis or supervision.

Supervision allows the therapist to recognize their own transference and countertransference processes, to become aware of the unconscious influences on the analytic situation, and to separate their own desire from the analytic work. For Lacan (1959–1960/1997), an analyst who has not undergone their own analysis inevitably risks allowing their personal desire to infiltrate treatment. Thus, engaging in supervision and personal analysis is not only part of professional development but an ethical necessity.